

HITEK ÉS TÉVHITEK AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKRÓL

Az elmúlt évtizedekben, de különösen a kétpólusú világ felbomlása óta a politikusok, a nemzetközi kapcsolatok szakértői és a közvélemény egyaránt keresi az igazodási pontokat, és az új világrend természetének meghatározásán fáradozik. A korábban egyértelműnek hitt status quót immár egy bonyolultabb rendszer váltotta fel, amelyhez szemmel láthatóan képtelen hideg fejjel viszonyulni a nemzetközi s benne a magyar közvélemény. Ennek az új világrendnek a középpontjába az Amerikai Egyesült Államok, mint a hidegháborút úgymond megnyerő hatalom került. Befolyása, gazdasági és politikai súlya jelenleg kihívók nélküli, egyedülálló, de nem kizárólagos. Az egyesült Európa és részben Kína, illetve Japán, más-más okból és itt nem részletezendő szempontok miatt, olyan központok, amelyek fenntartják a versenyhelyzetet a nemzetközi porondon. Az USA tehát a maga nemében különleges szereplő, ám politikájának kialakítását és érvényesítését nem képzelheti el egyoldalúan, hanem csak a nemzetközi egyeztetési mechanizmusokon keresztül, multilaterális alapon. Ez nemhogy természetes, de egyenesen következik is abból a tényből, hogy az USA demokrácia, méghozzá nagyon sajátos módon: alapítóinak eleve az volt a szándéka, hogy az adott kornak megfelelő, legteljesebb mértékben megvalósuló demokráciát hozzanak létre. A demokrácia születése az Egyesült Államok esetében tehát elhatározott döntések eredménye volt. Az idők folyamán a demokrácia fogalma és gyakorlata ebben az országban is természetes módon változott, s ez a változás legalább annyira volt eredménye, mint oka más országok demokratikus változásainak.

A demokrácia természetesen tökéletlen társadalmi forma, de az USA az egyetlen olyan ország, ahol a szabadság-egyenlőség-testvériség ethosát eddig egyetlen komoly politikai erő sem kérdőjelezte meg, illetve nem törekedett az ezzel kapcsolatos széles körű egyetértés felrúgására. Az Egyesült Államok súlyos válságokon ment keresztül létrejötté óta, történelmét nem egy kevésbé dicsőséges vagy kifejezetten dicstelen esemény terheli, ám mindezek olyan jelenségek, amelyek csak más demokráciák, illetve az emberi természet és jellem egyidejű elemzése mellett értékelhetőek tárgyilagosan.

Ezt a tárgyilagosságot hiányolhatjuk ma a nyilvános vitákból. Az USA-hoz politikai és társadalmi döntéshozók és befolyásolók nem viszonyulhatnak sommásan, egész egyszerűen azért nem, mert a világ legnagyobb hatalmáról van szó, amelyik így vagy úgy, de komoly hatást gyakorol minden állam politikájára. És azért sem, mert egyik ország sem büszkélkedhet csak hősiességekkel, hanem minden nemzet ugyanúgy felírta magát a történelem fekete lapjaira, mint a fehérekre. Az USA éppoly bonyolult és sokarcú képződmény, mint Magyarország vagy Európa.

Kifejezetten szűklátókörűségre vall, és káros következményekhez vezet, ha nem törekszünk mélyebb elemzésre ebben a relációban; kötelességünk a nemzetközi kapcsolatokat, jelen esetben az Egyesült Államok szerepét s hozzá való viszonyulásunkat úgy vizsgálni, hogy alaptételnek tekintjük a magyar nemzeti érdekek képviselését. Ha a vizsgálat során mindig saját nemzeti érdekeinkből indulunk ki, akkor két legyet üthetünk egy csapásra: egyrészt hozzájárulunk saját kultúránk további gazdagításához és politikai-gazdasági gyarapodásunk növeléséhez, s ezzel egy időben, az előbbiekkal szoros összefüggésben megtartjuk, illetve növeljük mozgásterünket térségünkben és a tágabb nemzetközi közösségben. Más

fogalmakkal: sikerünk titka a magunk és a világ ismerete, karakán kiállásunk, mások értékeinek és érdekeinek tiszteletben tartása és azoknak a magunk értékeivel és érdekeivel való összeegyeztetése által.

Miért szükséges és lehetséges a fentiek elérése? Azért, mert a magyar nemzeti érdekek ugyanúgy nem önmagukban léteznek és értelmezhetőek, mint ahogy egy ember életét és pályáját sem ragadhatjuk ki abból a közösségből, amelyben él, dolgozik és alkot. Ez az emberi lét egyik fontos ismérve.

Azért is fontos a mélyebb elemzés, mert a közelmúltban hirtelen terjedtek el leegyszerűsített, közhelyszerű és hamis képzetek az Egyesült Államokkal kapcsolatban. Ezek az USA jelentősége folytán súlyosan káros következményekkel járnak. A sommás ítéletalkotás az alapvető ismeretek hiányáról tanúskodik. Mindennek következménye az, hogy rossz reakcióink rossz viszontválaszokhoz vezetnek, ami által a közhelyszerű, hamis USA-kép megerősödni látszik. Ezáltal tovább hiszterizálódik a közélet, bezárulunk saját helytelen feltevéseinkbe és következtetéseinkbe, s belekergetjük magunkat a hamis üldöztetés, mártírium és kiszolgáltatottság egy újabb mítoszába. Itt az ideje, hogy a két pólus: a meghunyászkodás és a kurucos tagadás végletei között megtaláljuk a középutat. Azt hiszem, elég idő volt arra, hogy őszintén vagy hamisan keseregjünk-rágódjunk bajainkon, s itt az alkalom, hogy öntudatosan, hideg fejjel, nemzeti érdekeinket mindenkor szem előtt tartva, ha kell pragmatikusan és mindenkor józanul elemezzük a világot, az Egyesült Államokat, szűkebb környezetünket és benne saját mozgásterünket.

Az alábbiakban néhány olyan hit és tévhit bemutatására vállalkozom, amelyek talán segítenek árnyaltabb képet alkotni az USA szerepéről, törekvéseiről és Magyarország Egyesült Államokhoz való viszonyáról.

A félelem és a félreértések alapja az alábbi állítás: az Egyesült Államok birodalom, XXI. századi Róma, amely a világ meghódítására törekszik. Ez az állítás teljesen hamis. A Róma-analógia újabban elég gyakran felmerül nemcsak európai elemzők, hanem az amerikai értelmiség vitáiban is. Akik ezt a tetszetősnek tűnő, valójában demagóg párhuzamot használják, azok a Római Birodalom történelmének nyilván hanyatló korára utalnak, hiszen azt akarják bebizonyítani, hogy az USA dekadens hatalom, amelyik "túlnötte" magát, nem tudván kezelni saját erejét, s lépéseinek következményeit. Mindez kevésbé állítható a mai Egyesült Államokról.

Az USA nem tekinthető birodalomnak olyan értelemben, mint az ókori Róma volt, nem kívánja területét növelni, és nem szándékozik egyetemessé tenni társadalmi és politikai berendezkedését a világban. Ha az ember csak néhány kutatóintézet és bizonyos politikusok megnyilatkozásait olvassa, hallja, akkor gyorsan visszautasíthatja állításomat. Csakhogy az Egyesült Államok nem néhány elit kutatóintézetből és nem egy maroknyi politikusból áll, hanem kétszáznyolcvanmillió emberből, akiknek túlnyomó többsége a nagyvárosokon és a nagypolitika, a nagyvilág eseményein kívül él. Őket - az amerikai politika minden exkluzivitása ellenére is - jelentős számban képviselik olyanok, akik inkább a befelé fordulás

hirdetői, vagyis azt mondják, hogy az USA minél kevésbé vegyen részt a világ ügyeinek intézésében és sokkal inkább foglalkozzon saját magával, saját polgárainak boldogulásával. Ne feledjük, hogy többek között Európa is arra figyelmeztette az akkor frissen elnökké vált George W. Busht, hogy az általa hirdetett izolacionista politika milyen óriási veszélyekkel járhat. 2001. szeptember 11-e nagyot fordított az amerikai elnök és kormányzat gondolkodásmódján, s most éppen ezt kérjük számon rajtuk. A befelé fordulás elvét vallók többször voltak hatalmon Washingtonban: ismert például, hogy hiába szólította fel Kossuth az Egyesült Államokat európai szerepvállalásra, ezt nem sikerült elérnie. Ugyanígy nem játszott az USA markáns világpolitikai szerepet a XX. század elején, s a be nem avatkozás politikáját mi, magyarok is többször számonkértük már ezen a hatalmas országon. Éppen ezért mi, magunk is legyünk következetesek: döntsük el, hogy mit, pontosabban mikor mit várunk el szövetségesünktől; tudjuk, hogy mikor és hogyan támadjuk az USA beavatkozás politikáját, s emlékezzünk arra, hogy éppen ennek hiányát mikor és miért kifogásoltuk. Bírálatusunk nagyon is lehet jogos és időszerű, csak éppen legyünk igényesek annak megfogalmazásában.

Ha nem hódító hatalom az Amerikai Egyesült Államok, akkor micsoda, és miért tekintenek rá annyian ellenszenvvel?

Az USA szuperhatalom, amelyik expanzív politikát folytat és nemzeti érdekeit követve kívánja befolyását érvényesíteni globális méretekben. Az expanzió nem hódítás, a befolyás érvényesítésére való törekvés nem leigázás. Minden élő szervezet növekedésre van ítélve, kódolva. Eszközaink és mozgásterünk természetesen más és más, de nem annyira, mint szeretnénk hinni. Országok tömegei bizonyították a történelemben, hogy amikor nagyok voltak, semmivel sem voltak különbek, mint a ma nagy államai. Érdekes erre is emlékezniük azoknak, akik az iraki háború kapcsán előszeretettel oktatják ki egymást. Számos jel utal arra, hogy az Egyesült Államok hanyatló korban van: szociális ellátórendszerének hiányosságai, az állami oktatás gyakran elégtelen színvonala, a bírói döntésekben sokszor visszatükröződő szélsőséges gondolkodásmód, a politika egyes területeinek kizárólagossága stb. mind azt mutatja, hogy az "amerikai álommal" komoly problémák vannak. Ezeknek csak egy része tekinthető rendszerspecifikusnak, túlnyomó többsége a nyugati civilizációra általában jellemző tünet. Illúzió lenne azt hinni, hogy a dekadencia az USA esetében hirtelen összeomlás formájában tetőzik majd valamikor belátható időn belül. Egyrészt ezt megjósolni ma lehetetlen. Másrészt nincs még egy olyan ország a világon, amelynek olyan rugalmas üzleti és szellemi képességei lennének, mint az amerikaiak, s ahol az emberek is ugyanolyan mobilisak és rugalmasak lennének, mint ebben az országban. Ez a mobilitás és rugalmasság nem csak egyedülálló módon vonzza a világ anyagi és szellemi tőkéjét, hanem hihetetlen alkalmazkodóképességet is jelent; ezért legyünk igen óvatosak és szkeptikusak az USA "végének" jóslataival kapcsolatban.

Emellett ne legyünk saját magunk ellensége sem: biztosak lehetünk ugyanis abban, hogy Amerika hanyatlása az ismert okoknál fogva az egész úgynevezett nyugati demokratikus világ hanyatlása is lenne! Az expanzió és érdekérvényesítés politikája az Egyesült Államok esetében gyakran használ agresszív eszközöket. Ez természetesen igaz. Minden olyan területen, ahol az USA nemzeti érdekeket definiál, igyekszik is azokat elérni. Úgy, ahogy egy vele egyenlő súlyú kihívók nélküli állam teszi. Abban az esetben, ha úgy érzékeli a világ, hogy az agresszív magatartás egyben illegitim is, akkor ebből a súlyos helyzetből

következtetéseket kell levonni. A politika esetlegesen illegitim volta demokráciaellenességet, a jogállami normákkal való szembenállást jelent. Ilyen esetben a világ demokráciáinak ezt ki kell mondaniuk, rögzíteniük kell a tényeket megalkuvás nélkül, majd szövetkezniük kell, hogy az antidemokratikus agresszort megállítsák. Tartok attól, hogy legutóbb az iraki válság kapcsán nem azért nem tettek így az USA politikájával szemben álló demokráciák, mert nem volt meg ehhez az erejük, hanem azért, mert a kérdés lényegesen bonyolultabb és árnyaltabb annál, mintsem hogy a legitim- illegitim, fekete- fehér, jó- rossz párhuzamát lehetne rá alkalmazni.

Ahhoz, hogy az USA nyomásgyakorló, gyakran agresszív magatartását kezelni tudjuk, mindenekelőtt meg kell ismernünk az Egyesült Államok nemzeti érdekeit, illetve ezzel párhuzamosan sajátunkét is. Ha ezt a két feladatot elvégeztük, akkor az összehasonlítás és összeegyeztetés fázisa következik. Ennek során azt vizsgáljuk meg, hogy egymás érdekei hol találkoznak, s ezeken a találkozási pontokon mikor egyeznek és mikor ütköznek az érdekek. Ezt követően a megfelelő stratégiákat és taktikákat választjuk meg, valamint kiválasztjuk az érdekérvényesítés alkalmas eszközeit.

Ha a fentieket elfogadjuk, akkor könnyen beláthatjuk, hogy az USA a misztifikációval éppen ellentétes módon: alig tud unilaterális módon cselekedni. Ha ez nem így lenne, akkor esetleg már régen megtörtént volna az iraki háború és egy sor másik katonai beavatkozás, de akkor egészen másként festene a nemzetközi kereskedelmi tárgyalások rendszere és menete is. Egy birodalom karmester és zenekar is egyben. Az USA a legjobb esetben is csak a legfontosabb karmester a sok közül, és bár jó néhány muzsikusa játszik a zenekarban, az egész zenekar mégsem az övé.

Még egy illúzióval számoljunk le az unilaterializmus mellett: azzal, hogy érdeke lenne egyáltalán az USA-nak a birodalmi szerep. Az ilyen szereposztás nemcsak anyagilag, de erkölcsileg sem lehet józan ember vagy csoport érdeke. A globalizáció mindent integráló jellege nemhogy nem oldotta fel a nemzeti és kulturális sajátosságokat, hanem folyamatosan erősíti azokat. Például - s erre a következtetésre legújabb amerikai kutatások jutottak, de mi, magyarok is régóta hangoztatjuk - az autonómiák soha nem játszottak még olyan stabilizáló szerepet, mint manapság, s éppen a kisebb csoportok, nemzetek, etnikumok erősödése által erősödik az integrációs folyamat, hiszen ezáltal érzik magukat az egyének biztonságban, s tömörülnek könnyű szívvel nagyobb egységekbe, ahol boldogulásukat jobban biztosítottak látják. Tehát sajátságos módon: a globalizáció sikerének kulcsa az egyének és csoportok autonómiája, egyedi jellegének fenntartása és tovább erősítése. Akik a globalizációban és az USA-ban az uniformizálás folyamatát és veszélyét látják, azok tévednek - a felszínnek alatti tények ellentmondanak ennek.

A globalizációra sokan - főként és mindenekelőtt, de nem kizárólagosan a társadalom problémáira valódi válaszokkal nem rendelkező populisták és demagógok - úgy tekintenek, mint egy tárgyra, ami vagy tetszik, vagy nem. A globalizáció valójában a nyugati társadalomfejlődés egy szakasza, folyamat, jelenség-együttes, olyan, mint az ipari forradalom volt. Ennek egyes következményeit lehet szeretni vagy nem szeretni, de a globalizációt magát jónak vagy rossznak minősíteni értelmetlen és értelmezhetetlen. Hiszen meg lehet-e tiltani egy elmének, egy kutatónak, hogy tovább kutassa a számítástechnikai rendszereket, tovább gondolkozzon különféle természeti vagy társadalmi folyamatokon? A gondolkodásnak az

eredménye ma a különféle rendszerek eddig nem tapasztalt mértékű összekapcsolódása, további kiterjedése, s ez pozitív és negatív következményekkel ugyanúgy jár, mint előbbi korok felfedezései, technológiai és intellektuális fejlesztései. Micsoda változás, örömnép és felzúdulás kísérhette a tűz alkalmazását, megszelídítését (s hányan haltak meg miatta), a postaszolgálat kiépítését, vagy a vasút, mint népszerű közlekedési és szállítási eszköz megjelenését! Mennyi érdek és ellenérdek fűződött mindezekhez! Néhány embert megégettek addig, míg az autodafék bajnokai a maguk javára aknázták ki a földrajzi felfedezések következményeit. A példákat még tovább sorolhatnánk. A globalizáció tehát fejlődési szakasz történelmünkben, megállíthatatlan folyamat, amellyel kapcsolatban egy fejfájásunk lehet csupán: hogyan tudjuk leginkább a magunk javára fordítani, pontosabban: hogyan tud Magyarország minél több előnyt kovácsolni adottságaiból, lehetőségeiből?

A kérdésre adandó részletes választ nem itt kell megadni. Azt azonban leszögezhetjük, hogy nyertesek csak úgy lehetünk, ha tényleges előnyeink mellett látszólagos, és korábbi korokban időnként tényleges, hátrányainkat is előnyünké változtatjuk. Országunk kis földrajzi mérete, relatív nyersanyaghiánya, geopolitikailag nyitott helyzete mind előnyt jelenthet akkor, amikor a technológia és a tudás játssza a főszerepet a világban. Sokszerű kultúránk, nyelvünk társadalmi összetartó ereje, regionális ismereteink és alkalmazkodóképességünk mind sikerre ítéel bennünket. A sikert persze sokféleképpen lehet értelmezni, ez a nemzeti érdekek meghatározásától is függ. Minimális siker az, ha az emberek jól érzik magukat hazájukban, erkölcsi és anyagi értelemben is tudnak gondoskodni magukról, családjukról, közösségükről, gyarapodni akarnak és tudnak. Valószínűleg minden nemzet, minden korban leginkább hasonlóan "egyszerű" sikerre vágyott.

A globalizáció azt is jelenti, hogy a fenti siker játékerét, játékszabályait egyre kevésbé lehet kisközösségen belül biztosítani. Ezért is értékelődtek fel a különféle regionális és globális fórumok, ahol az érdekegyeztetés és -érvényesítés ugyanúgy zajlik, mint egy-egy ország szintjén. Lehet szeretni vagy nem szeretni azt, hogy az élet legkülönbélebb, a magyar embereket egyaránt, egyénileg is érintő kérdéseiről időnként nem nemzeti fórumokon születnek döntések, de ettől ez még tény marad. Az, ha állandóan azt hangoztatjuk, hogy ez mennyire rossz és helytelen így, ahhoz vezet, hogy nem tudunk teljes értékűen részt venni ezekben az egyeztetésekben, s miközben azt hisszük, hogy a befelé fordulás politikájával magunkat erősítjük, valójában gyengítjük közösségünket, nemzetünket. Éppen ezért öntudatosan, kis nemzetekhez méltó módon, a világot másokhoz képest lehetőleg jobban értve és ismerve kell tudnunk összeegyeztetni saját érdekeinket másokéival. Ebben a folyamatban az Egyesült Államok kitüntetett szerepet játszik. Korábban arra a következtetésre jutottunk, hogy az USA komoly és kifinomult nyomásgyakorlási technikákkal rendelkezik, és ezeket használja is ott, ahol érdekeinek érvényt kíván szerezni. Kutatóintézetek hosszú sora boncolgatja nyilvános tanulmányokban Washingtontól Los Angelesig ezt a kérdést, s az USA hivatalos képviselői és az onnan érkező üzletemberek egyaránt köntörfalazás nélkül ki szokták fejteni álláspontjukat. Nagy tévhit, hogy az amerikaiaknak nem lehet, vagy úgymond "veszélyes" felvetni bizonyos kérdéseket. Az amerikai diplomáciai és üzleti szemlélet lényege a vállalkozó szellem, a gyorsaság és rugalmasság s a célratörő magatartás, ez pedig nem fér össze a barokkos szófordulatokkal és az időt rabló magyarázatokkal. Ha valakikkel lehet nyíltan és egyenesen beszélni, akkor azok az amerikaiak.

És nem csak lehet, hanem kell is.

Az egyenesség, őszinteség és keménység tekintetében természetes módon elvárható a kölcsönösség. Nem lehet úgy hatékonyan képviselni saját érdekeinket, ha félelemből, hamis kisebb- vagy éppen felsőbbrendűségi érzéstől vezéreltetve nem mondunk ki bizonyos dolgokat. Ha meg sem próbáljuk tárgyilagosan, következetesen és keményen képviselni érdekeinket, akkor nem is érünk el eredményt, és nem is fognak tisztelni sem. Tudnunk kell természetesen, hogy adott kérdésekben milyen súlyú érveket tudunk szembeállítani az amerikai érvekkel, ehhez viszont elemeznünk kell az adott problémákon kívül saját és tárgyalópartnerünk mozgásterét is. Ezen a ponton jutunk vissza az érdekekről korábban írottakhoz. A kemény és gyakran agresszív amerikai magatartásra a válasz a kemény, ám mindig következetes magyar érvelés lehet, nem pedig a megadás vagy gőgös és sértődött szembefordulás. Mindkét utóbbi magatartás nevetséges és ostoba: az előbbivel élőket legfeljebb használják és kihasználják, ám nem szeretik és nagyon ritkán jutalmazták, ha egyáltalán, az utóbbival szemben pedig még agresszívabbak és valóban ellenségesek lesznek. Nagy tévhit az is, hogy az amerikaiak "szeretnek" vagy "nem szeretnek" valakit. Egyrészt ilyen egységes amerikai álláspont nincs. (Még például olyan ország esetében sem, mint Kuba.) Másrészt egy ország elitje, főként egy nagy országé, nem vagy csak ritkán engedheti meg magának a doktrinerséget. Ha így tesz (erre is akad példa a történelemben, így Amerika esetében is), akkor a megalkuvás vagy a kalandorság kockázatát vállalja. Hasonlóképpen a magyar történelem legsikeresebb uralkodói, államférfiai mindig tudtak okos kompromisszumokat kötni ott, akkor és annyiban, ahol, amikor és amennyiben erre feltétlenül szükség volt. Ha túlteljesítettek, vagyis a kompromisszumok opportunizmussá fajultak, vagy éppen a teljes elutasítás álláspontját követték, akkor annak mindig bukás volt a következménye. A pozitív példák közül gondoljunk csak a középkori Erdélyre vagy a XIX. század Magyarországnak felvirágzására, az ebben közreműködők magatartására. Mindez persze nem zárja ki azt, hogy elnyomó diktatúrák idején ne lenne szükség arra, hogy időnként kompromisszumoktól mentesen politizáljunk, vállalva akár a harcot, a személyes szabadság feláldozását is.

Le kell számolni azzal a tévhitel, hogy begubózva, virágnyelven megfogalmazott üzeneteket kell küldenünk környezetünknek és a nagyhatalmaknak, s ha frusztrációnk már nagyon felhalmozódott, akkor legfeljebb "jól odamondunk". A félelem ugyanúgy nem vezet eredményre, mint a vakmerőség: a helyes út középen van. További tévhit, hogy az amerikai külpolitikát alapvetően egy-egy csoport (a közhiedelem szerint ma a neokonzervatívok csapata) alakítja. Ellenkezőleg: az elemzés és a tapasztalat azt mutatja, hogy a jelenlegi amerikai elnöktől mi sem áll távolabb, mint egy-egy kérdés intellektuális fejtegetése, vagy a konzervatív és neokonzervatív felfogások közti különbségek boncolgatása. Ez valószínűleg nagyon kevés hivatalban lévő elnökre volt igaz. Egy ország vezetői naponta kénytelenek egy sor gyakorlati kérdésre igennel vagy nemmel felelni, így a döntéseket kifejezetten meggátolhatják az azokat megelőző mély, értelmiségi viták. Amerikában sokkal kisebb a befolyása az értelmiségnek a nagypolitikai döntésekre, mint Európában, ahol egy-egy újságíró, író vagy történész néha a napi politika aktív szereplőjévé tud válni, miközben nem osztozik a hatalommal együtt járó felelősségben.

A különféle politikai, biztonságpolitikai, gazdasági érdekcsoportok természetesen deklaráltan is léteznek az Egyesült Államokban, komoly lobbitevékenységet folytatnak, néha nem válogatva az eszközökben. Ám ha csak az iraki háborút vesszük példának, akkor azt látjuk, hogy annak magyarázatát, okát legalább annyi konzervatív vagy liberális érv támasztja alá, mint amennyi neokonzervatív, s ugyanilyen eklektikus a bírálók összetétele is. Itt egy újabb tévhitre bukkanunk: arra, hogy túlmisztifikáltnak tekintjük a nagyhatalmi döntéseket, mintegy "lefüggönyözött szobákban" kiagyaltaknak. Ám meggyőződésem szerint, ha vannak is lefüggönyözött szobák, a cselekvési tér bonyolultabb, s a politikus jóval esendőbb annál, mintsem hogy mindent aprólékosan meg tudna tervezni, majd így kitalált terveit pontosan végre is tudná hajtani. Magyarországon is láthatjuk, hogy mennyi érdekcsoport él és küzd egymás mellett és gyakran ellen, hogy még kisebb közösségekben sem maradnak titokban fontos kérdések, ezért a James Bond-i romantikus álmok és a kalandos összeesküvés-elméletek valójában a nem-cselekvés öngazolására szolgálnak.

További tévhit, s erre korábban már utaltam, hogy az USA ideológiai világhegemoniára törekszik. Véleményem szerint az Egyesült Államok ott hangoztatja saját értékeinek fontosságát, ahol ehhez regionális vagy helyi politikai és/vagy gazdasági érdeke fűződik, s ahol érdekeinek érvényesítését kivitelezhetőnek látja. Bizony itt működik a belátás az amerikai politikában. Az a belátás, hogy például Észak-Korea esetében nem alkalmazhatóak azok az eszközök, mint amelyek a Közel-Keleten használatosak, Kína viszonylatában különleges kompromisszumok kötendők, olyan ország esetében, mint Magyarország, nem vezethető be a vízummentesség, mert nem kell bevezetni, míg pl. Mexikó más elbírálás alá esik, a hatalmas afrikai kontinens jó esetben is csak az AIDS-szel vagy némely tömegmészárlással kapcsolatban említetik stb. A példák sokaságát lehetne még felsorolni. Ha azonban az USA ideológiai világhegemoniára, egyeduralomra törne, akkor nem tenne a fentiekhez hasonló megkülönböztetéseket. Meg kell ismernünk, meg kell tanulnunk, hogy ki, hol és mikor választja a pragmatikus utat, s hideg fejjel mérlegelve kell megtalálnunk nekünk is a legmegfelelőbb válaszokat, s el kell kerülnünk a siránkozást és az agresszív elutasítást.

Utolsóként a legfontosabbról kell szólnunk, az érdekezésségről. Szilárd meggyőződésem, hogy a transzatlanti viszonyrendszerben alapvetően a közös értékek talaján állunk, és nagyságrendekkel nagyobb közöttünk az érdekezésség, mint az érdekelletét. Külön tanulmányt kíván azoknak a kihívásoknak az elemzése, melyek Magyarországot és szövetségeseit érik a 21. században. Komolyabb vizsgálat nélkül is megállapíthatjuk azonban, hogy ezekkel a kihívásokkal egyedül egy ország nem tud megbirkózni. Szövetségeseinkre van tehát mindnyájunknak szüksége, s legfontosabb, hogy keressük a közös alapokat a további együttműködéshez.

Akár a nemzetközi kereskedelmi és pénzügyi folyamatokat, akár az energiagazdálkodás kérdését, akár a terrorizmus veszélyeit vesszük számba, rájövünk arra, hogy Magyarországnak is nagy léptékekben, széles körű kitékintéssel kell gondolkodnia. Tagságunk az Európai Unióban ténykérdés, minden előnyével és hátrányával együtt. Európa azonban ugyanúgy rá van szorulva szövetségeseink támogatására a fentebbi és más kérdésekben, mint ahogy az USA sem tud egyedül cselekedni. Kulturális gyökerünk azonos, ráadásul egymás legfontosabb kereskedelmi és befektetői partnerei vagyunk; mindez azt bizonyítja, hogy Európának az USA és az Egyesült Államoknak Európa a legtermészetesebb szövetségese. Az érzelmi kirohanásokat közéleti szinten mellőzve, el kell mélyíteni ezt a szövetséget: a következetes,

értékelvű érdekpolitika már önmagában biztosítja az egyenlőséget a szövetséges felek között. Súlyos tévhit, hogy Magyarországnak az Európai Unió mellé kellene állnia az USA ellenében, vagy fordítva. Ha van is szembenállás, akkor az csak bizonyos területeken létezik (pl. Irak vagy egyes kereskedelempolitikai problémák), nem pedig általánosságban. Konkrét kérdésekben kell tehát egyeztetni álláspontunkat a szövetségben belül, aztán pedig ugyanúgy a saját nemzeti érdekeinknek megfelelő döntéseket kell hoznunk, mint ahogy ezt a franciák, a németek, a csehek, a britek vagy az amerikaiak teszik.

A külpolitikában mindenekelőtt nemzeti konszenzusra van szükség; de legyünk szerényebbek: a nemzeti konszenzus kialakítása iránti igényre. Ez sokkal könnyebb feladatnak tűnik, mint az egyetértés fontos belpolitikai kérdésekben, s előbb vagy utóbb létre is jön. Ha mi, magyarok szilárd következetességgel, kezdeményező módon politizálunk és képviseljük saját érdekeinket, akkor nemcsak erősíteni fogjuk Európát és a transzatlanti szövetségi rendszert, hanem saját magunk mozgásterét is, így biztosítván a jelenlegi és az utánunk következő nemzedékek számára az erkölcsi és anyagi felemelkedést. Ez az egyetlen valódi lehetőségünk és a kötelességünk is.

KERÉK-BÁRCZY SZABOLCS

Magyar Szemle, 2003. december